

ПЕРЕКЛАД І МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ

*Бідна Т. О.
Кіровоградський державний педагогічний університет
імені Володимира Винниченка*

ВІДТВОРЕННЯ МОВНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ГНІВУ У ПЕРЕКЛАДАХ ЖІНОЧИХ ТА ЧОЛОВІЧИХ ХАРАКТЕРІВ ГЕРОЇВ З РОМАНУ М. МІТЧЕЛ “GONE WITH THE WIND”

Гендерні дослідження є міждисциплінарною сферою гуманітарних наук, які розглядають статі як соціокультурне утворення. Художній переклад безпосередньо пов'язаний з цією проблемою, оскільки гендерний аспект дозволить з'ясувати роль гендерних стереотипів, відтворених у мовленні дієвих осіб художніх творів, у процесі перекладу іншими мовами.

Останніми десятиліттями питаннями розгляду гендера з мовознавчих та літературознавчих позицій займалися В. Агєєва, О. Антинескул, Т. Біленко, О. Бондаренко, Н. Борисенко, О. Горошко, М. Дмитрієва, А. Кириліна, О. Козачишина, А. Мартинюк, С. Охотнікова, Т. Ровенська, Л. Ставицька, О. Кісь, Г. Улюра та ін.. Однак підхід до гендера як концепту літературного твору, який має враховуватися в процесі перекладу, розвивався лише представниками російської школи, зокрема О. Бурукіною та В. Траїліною.

У художньому тексті гендер виявляється на двох рівнях: 1) у формі гендерної ієрархії твору, в якому вибудовується багаторівнева структура гендерних відносин, ініційованих автором, який створює образи чоловіків та жінок відповідно до власних уявлень про фемінність\маскулінність та соціальних стереотипів, канонізованих культурою, носієм якої він є, 2) в індивідуальних характеристиках автора, тобто в його гендерлекті [1, 70; 3]. Перед перекладачем постає завдання декодувати цю гендерну інтригу, адекватно відтворити образи мовою перекладу, не порушуючи загальної структури та загального гендерного характеру тексту і стилю автора.

Мета статті – проаналізувати адекватність відтворення мовних одиниць (МО) на позначення гніву у перекладах жіночих та чоловічих характерів з роману М. Мітчел “Gone with the Wind”.

Завдання:

- проаналізувати, чи відрізняються авторські МО для передачі емоційного стану маскуліної жінки та маскуліних чоловіків в оригіналі роману і в тексті перекладу;
- визначити, чи дотримуються перекладачі обраної автором стратегії у відтворенні цих МО.

Дослідження роману М. Мітчел “Gone with the Wind” та його перекладів є цікавим, адже, з одного боку, автор чітко ставить вимоги до поведінки леді та джентльменів, а з іншого, – ієрархізує уявлення про фемінність та маскуліність, в

результаті чого виникає новий тип жінки, конфедератки, яка, втрачаючи фемінні риси, притаманні кожній леді, стає маскулінною, викликаючи загальний осуд.

Маскулінність, за словами Л. Ніф, на той час простежувалася у любові до землі, домівки та родини; фізичній та емоційній силі; незалежності, егоїзмі та уміннях: “*raising good cotton, riding well, shooting straight, dancing lightly, squiring the ladies with elegance and carrying one's liquor like a gentleman* [7, 26; 8]. У випадку Скарлет, то саме вона керує чоловіками, збирає бавовник, вміло їздить верхи (“... *I've never been thrown*” [7, 99], ...*she could ride horses and climb trees...* [7, 35]), влучно стріляє, боронячи дім та родину (“*I've done murder*” [7, 419]), не схильна до сп'яніння (“*inherited the steadiest head in Clayton County*” [7, 394]), не втрачає свідомості (“*I have never fainted in my life*” [7, 94]), відзначається міцним здоров'ям, швидко народжує та одужує, викликаючи невдоволення няньки (“*she carried the child through its time with a minimum of discomfort, bore him with little distress and recovered so quickly that Mammy told her privately it was downright common*” [7, 143]), несе відповідальність за родину та дім (“...*she could not let them live out their lives in their aunts' homes as poor relatives*” [7, 399]).

Головна героїня є особистістю надзвичайно великої сили, що стає особливо помітним при розкритті вольових рис її характеру. Саме тому перспективним видається дослідження способів представлення головних героїв в однакових ситуаціях та відтворення цих особливостей у перекладах. Зупинімося на синонімічному ряді “Гнів”, представленого МО *anger, fury, rage* та *wrath*. Для аналізу було дібрано маскулінні чоловічі характери Рета Батлера, який переживає повний спектр емоцій (*rage, anger, fury, wrath*), Джонаса Вілкерсона (*anger, fury*), братів Фонтейнів (*the murderous rages, the dark blood of anger*), Арчі (*cold anger*) та маскулінний характер головного протагоніста роману Скарлет.

Встановивши семантичне співвідношення зазначених МО, робимо висновок, що найзагальнішою є емотема *anger – 2: a strong feeling of displeasure and usually of antagonism* [10, т. 1, 82]. МО *rage* додає до семантичних ознак *anger* ідею втрати контролю над собою (*1a: violent and uncontrolled anger often accompanied with raving* [10, т. 2, 1874]). *Fury* вказує на всепоглинаючість характеру емотеми *rage* (*usu. indicates extreme overmastering rage* [10, т. 1, 82], *1a: violent anger: extreme wrath: rage* [10, т. 1, 924]). *Wrath* може означати або лють, або обурення та гнів (*may imply either rage or indignation* [10, т. 1, 82]).

Розглянемо, як відтворено ці МО у перекладах. Першою в аналізі є МО *anger*:
 1) Archie turned to her... and when he spoke there was cold anger in his rusty voice [7, 702]. – ...wandte sich Archie zu ihr. Kalter Zorn lag in seiner eingerosteten Stimme [8, 804]. – Арчі обернувся до неї... а коли він заговорив, холодна лють почувалася в його скрипучому голосі [2, т. 2, 273], де лють – це 2. почуття роздратування, злості, гневу [4, т. 4, 575]; 2) ...said Alex while the dark blood of anger flooded his face [7, 644]. – ...erwiderte Alex, und der Zorn stieg ihm dunkel in Gesicht [8, 731]. – ...мовив Алекс, увесь паленіючи від гніву [2, т. 2, 199]; 3) He made an effort at dignity, despite his anger [7, 506]. – Er gab sich Mühe, trotz seines Zorns die Würde zu wahren [8, 569]. – ...силкуючись, хоч і як його брав гнів, триматися з гідністю [2, т. 2, 26]; 4) The anger went from Rhett's face [7, 836]. – Der Zorn wich aus Rhetts Gesicht [8, 969]. – Гнів зійшов з обличчя Рета [2, т. 2, 437]; 5) She saw his swarthy face change suddenly, anger and something she could not analyze making it twitch as though stung [7, 890]. – Auf einmal veränderte sich sein Gesicht, es zuckte auf wie unter einem Strich. War es Zorn? [8, 1035]. –

Вона помітила, як його смугляве обличчя враз перемінилося і від гніву та ще чогось, над чим їй не було коли думати, смикнулося, наче вжалене [2, т. 2, 504].

Скарлет: 1) Anger and hurt pride drove out some of the pain [7, 52]. – Zorn und verletzter Stolz verdrängten ihren Schmerz [8, 43]. – Гнів і ображена гордість на мить приглушили її біль [2, т. 1, 40]; 2) ...when she thought of this, fresh anger rose, the anger of hurt pride [7, 129]. – Und als sie daran dachte, stieg neuer Zorn in ihr auf, der Zorn verletzten Stolzes... [8, 136]. – ...однак думка про це ще дужче розпалила в ній гнів, гнів уражених жіночих гордощів [2, т. 1, 138]; 3) ...and she checked herself hastily, boiling with anger at herself for falling into his trap [7, 191]. – ...und schon kochte sie wieder vor Zorn... [8, 208]. – ...їй урвала мову, люта на себе, що мало не потрапила у підставлену їй пастку [2, т. 1, 217], де лютий – це 1. дуже сердитий [10, т. 4, 574].

При зображенні жіночого та чоловічих характерів М. Бехайм-Шварцбах відтворює МО *anger* семантичним еквівалентом *Zorn*. Р. Доценка обирає МО *лють* для представлення Арчі, а для інших чоловічих характерів МО *гнів*. Для образу Скарлет перекладач використовує обидві МО: *гнів* та *люта* (похідну від *лють*).

Наступною МО в аналізі є *rage*: 1) “By God, I will kill her!” cried Rhett and his face was black with rage [7, 820]. – “Bei Gott, ich schlag`sie tot” tobte Rhett, das Gesicht dunkel vor Wut [8, 950]. – Їй-бо, я вб’ю її! – скрикнув Рет, почорнівши з обурення [2, т. 2, 416]; 2) The murderous rages of the Fontaines had made County history long before this chapter had opened [7, 605]. – Die mörderischen Wutanfälle der Fontaines hatten schon immer in der Provinz von sich reden gemacht [8, 684]. – Буйні спалахи Фонтейнів відомі були на всю округу задовго до цієї історії [2, т. 2, 151].

Скарлет: 1) Somewhere in her brain, a slow fire rose and rage began to blot out everything else... [7, 129]. – In einem Winkel ihres Hirns flammte ein schwellendes Feuer auf, Wut fing an, alles in ihr zu übertäuben [8, 135]. – Деся у глибині її ества повільно зайнявся вогонь, і почав наростати гнів, заступаючи все інше [2, т. 1, 137]. 2) And then her rage broke, the same rage that drove Gerald to murder ... [7, 129]. – Und dann brach ihre Wut los, die gleiche Wut, die Gerald zum Mord getrieben hatte... [8, 135]. – І нараз лють спалахнула в душі у Скарлет, та сама невтримна лють, що штовхнула Джеральда на вбивство [2, т. 1, 137]. 3) “You aren’t fit to wipe his boots!” she shouted in rage [7, 131]. – “Sie sind nicht wert, ihm die Schuhe zu säubern!” schrie sie wütend [8, 138]. – Та ви й підметок його не варті! – у нестямі вигукнула Скарлет [2, т. 1, 140] 4) ...feeling came back into the emptiness of her mind, a murderous rage so strong it shook her like the ague [7, 506]. – ...und eine mörderische Wut brach in ihr leeres Gemüt ein, so gewaltsam, dass sie erschauerte wie in einem Schüttelfrost [8, 569]. – ...вже не стало порожнечі в її душі, і така запекла лють заколотила нею, немов у нападі гарячки [2, т. 2, 26].

МО *rage* відтворено М. Бехайм-Шварцбахом еквівалентом *Wut (wütend)* як при представленні чоловіків, так і Скарлет. У Р. Доценка стан чоловіка, здатного на вбивство, переданий МО *обурення* (!), де *обурення* – це *сильне невдоволення, роздратування* [10, т. 5, 597], а головна героїня у схожій ситуації переживає значно сильнішу емоцію – *лють* (приклади 2, 4); крім того, для представлення її емоційного стану використано МО *гнів* та *нестяма*. Також цікавим є спосіб відтворення словосполучення *the murderous rages (a murderous rage)*. При змалюванні Фонтейнів М. Бехайм-Шварцбах використовує МО *die mörderischen Wutanfälle*, а для Скарлет – *eine mörderische Wut*, у Р. Доценка чоловіки відчувають слабшу емоцію, ніж Скарлет, оскільки сполучення *буйні спалахи* має такі семантичні ознаки:

буйний – це 4. *перен.* ‘невгамовний, нестримний’ [10, т. 1, 251], а *спалах* – це 2. *перен.* ‘раптове роздратування, прояв гніву, досади, обурення’ [10, т. 9, 484]. Протагоніст же перебуває під впливом *запеклої люті*, де *запеклий* – це 5. ‘глибокий, нестримний’ [10, т. 3, 250], а *лють* – 2. ‘почуття роздратування, злості, гніву’ [10, т. 4, 574].

Наступною в аналізі є МО *fury*: 1) In an instant he was across the floor and by her side, his face black with fury. “If you were a man, I would break your neck for this” [7, 875]. – Im nächsten Augenblick stand er neben ihr, das Gesicht dunkel vor Wut. “Wärest du ein Mann, ich bräche dir dafür das Genick.” [8, 1017]. – Вмить Рет уже був коло Скарлет, обличчя його почорніло від гніву. – ‘якби ти була чоловіком, я б скрутив тобі в’язи за такі слова’ [2, т. 2, 486]. 2) Now Jonas shook with a fury equal to Scarlett’s... [7, 507]. – Jetzt bebte Jonas ebenso vor Wut wie Scarlett [8, 570]. – Тепер і Джонас увесь тіпався від люті, як і Скарлет [2, т. 2, 27]. 3) ...Alex turned furious eyes upon him [7, 461]. – ...Alex warf ihm einen wütenden Blick zu [8, 518]. – ...той люто на нього зиркнув [2, т. 1, 556].

Скарлет: 1) ...she turned in fury [7, 302]. – ...wie eine Rasende [8, 340]. – ...в нестями... [2, т. 1, 356]; 2) ...and fear fell away before the overpowering fury [7, 418]. – не відтворено у перекладі німецькою мовою [8, 467]. – ...і страхи розвіялися перед нападом шалу [2, т. 1, 501]; 3) ...looking at him in a confusion of joy and important fury... [7, 486]. – In dem verworrenen Gefühl des Glücks und einer ohnmächtigen Wut blickte Scarlett... [8, 546]. – ...безтямна від радості й безсилої люті, глянула... [2, т. 1, 589].

МО *fury* М. Бехайм-Шварцбах передає при представленні чоловіків семантичними еквівалентами *Wut* та *wütend*, а для зображення Скарлет – *Rasende* (від *rasen* – 2. ‘von Sinnen, außer sich sein, sich wie wahnsinnig gebärden, toben’ [6, т. 5, 2097]), *Wut* або не відтворює (приклад 2). У Р. Доценка зустрічаємо не деталізовану емоцію *гнів(!)*, а також *лють* та *люто*, а для Скарлет – *нестяма*, *шал* та *лють*, які мають додаткові семантичні ознаки: *нестяма* – 2. ‘крайній стан збудження, несамовитості’ [10, т. 5, 392]; *шал* – 3. ‘нестримний гнів, лють’ [10, т. 11, 397].

Останньою в аналізі є МО *wrath*: 1) He looked down into Scarlett’s tear-stained face and some of the wrath faded... [7, 820]. – Er sah auf Scarletts tränenüberströmtes Gesicht, und sein Zorn legte sich etwas... [8, 950]. – Він глянув униз на заплаканий вид Скарлет, і обурення його вщухло [10, т. 2, 416].

Скарлет: 1) “Oh, you are impossible!” she cried in wrath... [7, 779]. – “Du bist und bleibst unmöglich”, rief sie in hellem Zorn aus [8, 899]. – Ох, ви таки неможливі! – розлючено скрикнула Скарлет... [2, т. 2, 369]; 2) Scarlett swallowed her wrath and watched Melanie take the baby [7, 827]. – Scarlett schluckte ihren Zorn und sah zu, wie Melanie das Kind auf den Arm nahm [8, 959]. – Скарлет приборкала в собі гнів і стала дивитись, як Мелані бере на руки дитину [2, т. 2, 426]; 3) He smoothed a grin, as from the corner of his eye he saw her bosom heave with silent wrath [7, 302]. – Er verbiß sich das Lachen, als er aus den Augenwinkeln heraus sah, wie ihre Brust sich in stummem Zorn hob und senkte [8, 339]. – Помітивши краєчком ока, як заходили її груди від ледь стримуваного обурення, він приховав іронічний осміх [2, т. 1, 355]; 4) Frequently she flared into open wrath... [7, 220]. – Oft brach bei ihr der offene Zorn ... [8, 242]. – ...він доводив її до нестями [2, т. 1, 253].

При відтворенні як чоловічих, так і жіночих емоцій М. Бехайм-Шварцбах використовує семантичний еквівалент *Zorn*, у Р. Доценка Рет відчуває лише *обурення*,

в той час, як Скарлет переживає *лють, гнів, обурення* та *нестяму*.

Висновки. Підсумовуючи результати розвідки, можемо зазначити, що М. Бехайм-Шварцбах зберігає авторське уявлення про гендерну ієрархію, використовуючи однакові МО при відтворенні схожих емоційних відчуттів маскулінної жінки та маскулінних чоловіків. Однак у Р. Доценка головна героїня відчуває значно сильніші емоції, ніж маскулінні чоловіки, навіть при змалюванні однакових ситуацій втрати контролю (МО *rage* при представленні чоловіка відтворено як *обурення*, а жінки – *лють*; сполучення *the murderous rages of the Fontaines* як *буйні спалахи*, а *...a murderous rage* у випадку Скарлет – *така запекла лють*), що призводить до фемінізації образів чоловіків у перекладі. У подальших розвідках буде продовжено дослідження способів реалізації фемінності та маскулінності в оригіналі та перекладах.

Л і т е р а т у р а :

1. Бурукина О. А. Гендер в переводе: проблема трансформации менталитета / О. А. Бурукина // [Гендерные исследования в гуманитарных науках: современные подходы: материалы международной научной конференции, 15–16 сентября 2000г., Иваново]. – Иваново, 2000. – Ч. 3. – С. 63–72.
2. Мітчел М. Розвіяні вітром: [роман: в 2 книгах] / Маргарет Мітчел; [пер. з англ. Р.І. Доценка]. – Харків: Фоліо, 2004. – 1181 с.
3. Охотникова С. Гендерные исследования в литературоведении: проблемы гендерной поэтики / С. Охотникова. – Режим доступу: http://www.a-z.ru/women_cd1/html/gender_issledovaniya_v_literature.htm
4. Словник української мови: у 11 т. – К.: Наук. думка, 1970–1980.
5. Траилина В. Е. Переводчик и гендер: вечное противостояние / В. Е. Траилина, О. А. Бурукина // [Гендерные исследования в гуманитарных науках: современные подходы: материалы международной научной конференции, 15–16 сентября 2000г., Иваново]. – Иваново, 2000. – Ч. 3. – С. 55–63.
6. Duden “Das große Wörterbuch der deutschen Sprache”: in 6 Bd. / [hrsg. u. bearb. vom Wissenschaftl. Rat u. d. Mitarb. d. Dudenred. unter Leitung von G. Drosdowski]. – Mannheim, Wien, Zürich: Bibliographisches Institut, 1976–1981. – 2992 s.
7. Mitchell M. Gone with the Wind / Margaret Mitchell. – N.Y.: Scribner, 2007. – 960 p.
8. Mitchell M. Vom Winde verweht / Margaret Mitchell; [übers. aus dem Amerikanischen v. M. Beheim-Schwarzbach]. – B.: Ullstein, 2006. – 1120 S.
9. Neef L.C. Gentility and Gender in Gone with the Wind / Lindsey C. Neef. – Режим доступу: <http://www.dean.sbc.edu/neef.html>.
10. Webster’s Third New International Dictionary of the English Language Unabridged with Seven Language Dictionary: in 3 vol. – Chicago, London, Toronto, Geneva, Sydney, Tokyo, Manila: Encyclopedia Britannica Inc., 1976. – 3136 p.

Вострецова В. О., Зернов О. В., Решетарова І. В.
Горлівський державний педагогічний інститут іноземних мов

ЗАСТОСУВАННЯ НОВІТНІХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ-ПЕРЕКЛАДАЧІВ

Кінець ХХ-поч. ХХІ століть характеризується підвищенням ролі інформації, перетворенням її на одну з найбільш важливих рушійних сил суспільства. Паралельно має місце стрімкий розвиток комп’ютерних технологій. Поєднання цих двох явищ в єдине явище, яке дістало назву *інформаційні технології* вимагає їхнього застосування в усіх сферах людського життя. Освіта як одна з таких сфер не може залишатись осторонь від зазначених вище процесів та явищ, що зумовлює актуальність дослідження.

Метою статті є обґрунтування необхідності використання новітніх технологій